

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 DERSİ UZUN TEZİ

YALNIZLIK VE ÇATIŞMALAR

Danışman Öğretmen: Fatma Uğur
Öğrencinin Adı: Nehir
Öğrencinin soyadı: Tataroğlu
IB numarası:D1129100
Sözcük Sayısı:3633

Araştırma Sorusu: Peyami Safa'nın Yalnızız ile Orhan Pamuk'un Sessiz Ev adlı yapıtlarında Doğu Batı çatışması erkek figürler üzerinden nasıl aktarılmıştır?

ÖZ (ABSTRACT):

A1 Türkçe Dersi kapsamında hazırlanan bu tezde İrfan Yalçın'ın Genelevde Yas ve Ölümün Ağzı adlı yapıtlarında insan sömürüsü incelenecek; sömürü düzeni yansıttıkları dönemin tarihsel ve sosyolojik özellikleri göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir. İnsan sömürüsünün ya da ezen ezilen ilişkisinin ilkel dönemin bitişinden bu yana yaşanan bir gerçeklik olduğu düşünülerek tezin giriş bölümünde insan toplumlarının geçirdiği evrelere, toplumsal yapı özelliklerine yer verilecektir. Araştırma sorusunun neden sonuç ilişkisine dayandırılarak ortaya konma sürecinde bu bilgilerden yararlanılacaktır. Genelevde Yas adlı yapıt İstanbul uzamında, kapitalist düzenin masum hayatları egemen kılma sürecinde yaşananları anlattığı; Ölümün Ağzı adlı yapıt da II. Dünya Savaşı yıllarında devletin ekonomik politikasını güvence altına alma sürecinde kır yaşamını konu ettiği için sosyoloji bilgilerine başvurulacaktır. Genelevde Yas adlı yapıtta sömürüye maruz kalan figürler düzen karşısındaki tutumları nedeniyle ayrı başlıklarda, Ölümün Ağzı adlı yapıtta ise genel başlıkta değerlendirilecektir. Bu yapıtta Mükellefiyet Kanunu gereği çalışmaya gidenler ve bedensel sömürüye uğrayanlar erkekler olsa da dolaylı olarak etkilenen cins olarak kadın sömürüsüne de yer verilecektir.

(160 sözcük)

Giriş

Batı dünyası Aydınlanma Çağı ile yaşadığı modernleşme süreci ve buna bağlı olarak kültürel alandaki gelişmeleriyle tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Bunlarla beraber dalga dalga yaratılan sosyal koşullar kültürel ortamları oluşturmuş, bu gelişmeler özünde muhaliflik taşıyan sanat alanına çeşitli biçimlerde yansımıştır. Sözü edilen durum, Türk Edebiyatı'nda modernleşme ile geleneklerin arasında bir ikilik ya da çatışma olarak işlenmiştir. Sözelimi, öze bağlı, Batılılaşmayı değerlerden vazgeçme olarak gören belirli bir kesimle Batılılaşmayı tam zıt bir duruşla sosyal ve kültürel gelişim süreci olarak kabul eden kesim arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bizde Batılılaşma hareketleri Tanzimat Dönemi'nden bu yana gözlemlenir. Eskiye sıkı sıkıya bağlı olanlarla yüzünü Batı'ya çevirmiş olanlar arasında yazılı basılı eserlere yansıyan ünlü tartışmalar bu dönemde olmuştur. Yazarlar kendi görüşlerini yapıtlarına yansıtmiş, bu görüşler yarattıkları idealize kişilikler üzerinden somutlanmıştır. Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedide dönemlerinde yazınsallık genellikle Batılılaşma üzerine temellendirilmiştir. Bununla beraber yanlış Batılılaşma, kendi değerlerini unutup taklide dayalı olarak Batı'ya körü körüne bağlanma, aidiyetsizlik ve iki farklı kültür arasında sıkışıp kalma gibi tema ve konular üzerine de çok sayıda yapıt ortaya konmuştur. Bu iki dönemden sonra Cumhuriyet Dönemi ve günümüze uzanan süreçte aynı konu sıklıkla işlenmiştir. Sonuç olarak Türk Edebiyatı tarihine bakıldığında Doğu ve Batı arasındaki farklılıkların sıklıkla yansıdığı görülmektedir.

Bu tezde Peyami Safa'nın Yalnızız ve Orhan Pamuk'un Sessiz Ev adlı eserlerinde Doğu Batı çatışmasının erkek figürler üzerinden nasıl yansıtıldığı değerlendirilecektir. Araştırma sorusu "Çatışmalar", "İdealize Edilmiş Dünyalar" ve "Yalnızlık" başlıkları altında incelenmiştir.

Peyami Safa'nın Yalnızız adlı eserinde Doğu Batı çatışması, Doğu kültürüne sıkı sıkıya bağlı ve Batılılaşmayı gereklilik olarak değerlendiren olmak üzere farklı iki karakter üzerinden irdelenmiştir. Aynı zamanda odak figürün gerek düşüncelerinde gerekse yarattığı hayali uzam Simeranya'da çatışma üzerine yaptığı yorumlamaları bulmak mümkündür. Yazar konu ile ilgili görüşlerini bu mekânda ve odak figüre yüklediği kişilik özelliklerinde somutlaştırmış, olması gereken "ideal" figürü odak figürde yaratmayı amaçlamıştır. Peyami Safa'nın hayatı ve diğer yapıtları göz önüne alındığında yazarın görüşlerini kurgu yoluyla yansıtmaya çalıştığı açık bir şekilde görülmektedir. Orhan Pamuk'un Sessiz Ev adlı eserinde ise bundan farklı olarak Doğu Batı çatışması Türkiye'nin 1980 dönemlerinde yaşadığı siyaset sorunsalı üzerinden işlenirken Doğu ile Batı arasındaki çatışmanın tamamen çözüldüğü bir dünya yaratılmıştır. Ancak iki yapıt da Doğu Batı çatışması temeli üzerinde biçimlenmiştir.

1)Çatışmalar

a) Figürler Arası Çatışmalar

Peyami Safa'nın Yalnızız adlı romanı temel olarak manevi değerlerin zayıflaması sonucunda, insanın içine sürükleneceği açmazın materyalist yaklaşımlarla çözümlenemeyeceği gerçeğini kabule yanaşmayanların, eninde sonunda yalnızlığa düşeceğini konu eder. Genel kurguya bakıldığında olay örgüsünün İkinci Dünya Savaşı sonrasında geçtiği söylenebilir. Kişiler arasındaki güvensizlik ve ilişki kopukluğu, yalnızlık, insanın kendi kendine yabancılaşması ve en önemlisi az sonra

sözü edilecek olan çatışmayı, yakın zamanda yaşanmış olan büyük savaşla ilişkilendirmek mümkündür. Romandaki ana sorunsal eserin başından itibaren okura vurgulanmaktadır: "Doğu Batı çatışması". Bu çatışma yazar tarafından iki kardeş arasındaki kişilik farklılıkları, olaylara yaklaşım biçimlerindeki tutumları ve aynı konu üzerinde yaptıkları farklı yorumlamalarla aktarılmıştır. Samim her türlü özelliği ve çevresinde olup bitenlere takındığı tutumla Doğu'yu simgelemektedir. Kardeşi Besim ise kişiliği ile tam bir "Batı insanı" modeli çizmektedir.

Doğu felsefesine bakıldığı zaman, maddenin her zaman ikinci plana atıldığı ve insani değerlerle ruhun öneminin vurgulandığı söylenebilir. Doğu'yu simgeleyen bir figür olarak Samim, çevresindeki insanların ruh analizlerini en ince ayrıntısına kadar doğru bir şekilde yapabilmekte, maddiyata önem vermemekte ve duyguları için her şeyi feda edebilmektedir. Onun için önemli olan dış değil iç; beden değil ruhtur. Öze verdiği bu önem her insanın kendi duygu, düşünce ve ruhuyla bir değer olduğu inancının onda hakim olmasını sağlamıştır. Bu inanç insan ve insana ait olan tüm değgerlere saygı duyma yetisi olan hümanizmi doğurmuştur. Çevresindeki insanların en ince mimik veya hareketinden ruhunu analiz etmekte ve bu analizin sonucunda onların kişiliğiyle ilgili yargılarda bulunabilmektedir. Buna verilebilecek en büyük örnek, yine Doğu ve Batı arasındaki büyük ikilemi yansıtan figürlerden sevgilisi Meral'in kişiliği ile ilgili yaptığı yorumlamalar ve bu yorumlamaların sonucunda ulaştıklarıdır. Meral, roman boyunca özü ve her zaman hayalini kurduğu hayatın arasında seçim yapmaya çalışmıştır. Fransa'ya gitme ya da Samim ile beraber kalma kararını bir türlü verememiştir. Bu, arada kalmışlık onun sonunu getirmiştir. Roman sonunda yazar tarafından yok edilen Meral'in, manevi değerlerden kopması sonucunda yalnızlığa itilip ardından ölmesi romanın vermek istediği iletiyi

yansıtmaktadır. Kişi maddiyata önem vermeyerek ruha ve ze döndüğü zaman iyi bir hayata sahip olabilecektir. Maddi her türlü tutku insanı açmaza sürüklemektedir. Samim'in onun hakkında yaptığı yorumlamalar, Doğu Batı çatışmasını gösterdiği kadar Samim'in ruha verdiği önemi de kanıtlar niteliktedir.

Samim'in tüm bu özelliklerine zıt olarak oluşturulmuş "Besim" figürü, her türlü özelliği, olaylara yaptığı yorumlamalarla "Batı" imgesini okurda uyandıran kişidir. Yemeğe ve lükse düşkün olması, maddeci yaklaşımıyla doğu tarafından algılanan Batı imgesi Besim ile hayat bulmuştur. "...Talaş kebabının huzurunda birdenbire susan Besim bir tapınma sessizliği içerisindeydi... Tabağını yeni baştan tepeleme doldurduktan sonra, itiraf etti: "ben bu kebaba aşıktım"(Peyami Safa, sf35)..." Kendi bedenine olan bağlılığı ve sürekli içinde bulunduğu her şeyden haz duyma çabası, onun dünyaya ve dünyanın ona sağladıklarına olan bağlılığını da göstermektedir. Bununla bağlantılı olarak Besim romanda maddi her türlü olguyu temsil eder. Olaylara takındığı rahat tutumlar ve en az onlar kadar rahat hayat görüşleri Batı tarzına daha uygundur. Türk Edebiyatı tarihi boyunca Batı anlayışına göre oluşturulmuş figürler tamamen Besim ile benzeyen kişilik özellikleri ile donatılmıştır. Bunlar rahatlık, maddiyata ve yemeğe olan dşknlik özetlenebilir.

Bu iki kardeş roman boyunca görüşlerini paylaşırken bazı fikir anlaşmazlıklarına düşmektedir. Bu anlaşmazlıklar genel olarak ele alındığı zaman roman boyunca Doğu Batı atışmasının en etkin olduğu yerlerdir. İki kardeş arasındaki tartışmalara, fikir sunmak üzere yapılan sohbet de denebilir; çünkü kazanmak için değil, görüş belirtilmek için yapılmaktadır. Tüm bunlara rağmen baskın olan taraf her zaman Samim olur. Besim sadece karşıt g oluşturmak ve çatışma ortamı yaramak için vardır. Bu da az önce sözü edilen yazarların konu ile ilgili düşüncelerini yapıtlarındaki

figürlerle somutlaştırma gerçeğine uygundur. Peyami Safa, bu çatışmaya kendi düşüncelerine göre yön vermiş ve içindeki çatışmaları bu iki figür arasından okura yansıtmıştır.

Sessiz Ev'de, Yalnızız'dan farklı olarak satır aralarında göze çarpmakla birlikte, Doğu Batı çatışması "siyaset sorunsalı" başlığı altında incelenmiştir. Siyaset sorunsalının da incelenebilmesi için "sağ" ve "sol" olarak adlandırılabilir ideolojilerin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu çatışma da figürler üzerinden anlatılmaktadır. İki ideolojiyi de temsil eden kişilik özelliklerinin Doğu ve Batı'ya benzeyen ve benzemeyen bazı yönleri bulunmaktadır. İlk olarak o dönemin Türkiye'sine bakıldığında "sağ" ideolojisinin daha muhafazakâr ve yeniliğe uzak bir felsefeye sahip olduğu göze çarpmaktadır. Bu ideolojiyi destekleyenler kendi değerlerine sahip çıkma ve bu değerleri sonuna kadar koruma amacındadır. Bu yönleriyle Doğu anlayışına daha yakındır. Ancak sol ideolojisi tamamen Batı anlayışı ile örtüşmez. Yalnızca "yenileşme" bakımından benzerlik gösterirler, değişime açık ve ilerlemecidir. Torunların içinde bulunduğu durumda tamamen Batı yaşam tarzını simgeleyecek biri olmadığından Yalnızız'daki gibi keskin hatlara sahip bir Doğu Batı çatışmasından bu romanda söz edilemez.

Yapıt incelendiğinde Selahattin Bey ve Fatma Hanım arasındaki büyük uçurum çatışmanın baş elemanı olarak görülmektedir. Selahattin Bey'in kendisini Doğu ve Batı arasındaki yok etmeye adanmış olması ancak Fatma Hanım'ın bu yenilik hareketlerini tüm kalbiyle reddetmesi kurgu boyunca çatışmayı anlatan en büyük unsurdur. Selahattin Bey her fırsatta eşi Fatma Hanım'a yaratmak istediği toplumla ilgili bilgiler vermektedir; ancak Fatma Hanım bunları son derece saçma bulmaktadır. Selahattin Bey ve eşi Fatma Hanım kasabaya ilk geldiklerinde Selahattin Bey'in umut vaat eden genç bir doktor olmasından dolayı halk tarafından oldukça iyi karşılanmışlardır. Ancak

Selahattin Bey'in halkı geleneksel olarak kabul ettiği bazı Őeylerden vazgeçirmeye çalışması herkesin tepkisini çekmiş, halk tarafından soyutlanmasına neden olmuştur. Selahattin Bey hayatını Doğu ile Batı arasındaki farklılıkları yok etmeye adanıştır ve bunu çevresindekilere yansıtırken oldukça acımasız davranmıştır. Toplumdaki geleneksel yapının temsilcisi olarak görölen Eşi Fatma Hanım ise kabul edilmeyeceğini bildiği için eşinin bu düşüncelerden kurtulup doktor olarak hayatına devam etmesini istemektedir. Hayatından taviz vermek istemeyen Fatma Hanım eşini anlamak için en ufak bir çaba dahi sarf etmemiştir. Aralarındaki bu uçurum gittikçe büyümüş, Selahattin Bey'in toplumdan soyutlandığı gibi evde de yalnız kalmasıyla sonuçlanmıştır.

Dönemin çalkantılı ortamına karşı Faruk ise içine kapanmış, tüm ideallerini yitirmiş aydın tipini simgelemektedir. Faruk eşinden ayrıldıktan sonra kendisini içkiye vermiş bir tarihçidir ve geldikleri kasaba ile ilgili araştırmalar yapmaktadır. Nilgün'e olan yakınlığı, yaptıkları sohbetler onun pek de etkin olmayan devrimci yaklaşımını simgelese de Doğu veya Batı hayat tarzlarından herhangi birini simgelediği söylenemez. O bu konularda kesin bir yaklaşıma sahip değildir; bu çatışmayı ele aldığı bazı bölümler göze çarpmaktadır. Faruk, Batı'nın Doğu'ya bakışını şöyle anlatılmaktadır:

"...Dansöz, doğulu nesne kadın gibi görünmeyi oynuyor, doğu'da son gecelerini geçiren turistler de onu istedikleri gibi görüyorlardı. ...alman kadınların, ...dansöze bakarken, kendilerinin "öyle" olmadıklarını, kendilerini erkekleriyle bir hissettiklerini seziyordum; bizleri, hepimizi "öyle" gördüklerini de seziyordum; allah kahretsin: tıpkı hizmetçisine hükmederken kocalarıyla eşit olduklarına inanan ev kadınları gibi aşağılıyorlardı..."(Orhan Pamuk, sf293)

Selahattin Bey'in hizmetçisiyle ilişkiye girmesi sonucu doğan evin hizmetkarı Recep, yapıt boyunca dūřünceleriyle "Dođu" yaşam tarzına daha yakın durmaktadır. Recep, cüceliğinden utanan, içine kapanık bir figür olarak çizilmektedir. İç monologlarında normal bir insan olamamanın verdiği üzüntüyü derinden hisseder. Bu üzüntü çođu zaman isyana da dönüşmektedir Gerek monologlarında gerekse davranışlarında sezilen yaşama dair ilginç bakış açısı dođu modeline daha yakındır. Recep'in de Dođan Bey'in(Selahattin Bey'in ođlu, üç kardeşin babası) mide rahatsızlığı ile Yunus Peygambere olan yaklaşımı ve mistik düşünce tarzı, kurgu içerisinde dođu tarzını en çok yansıtan unsurlardır.

"...Sonra Doğan Bey öldü. Ağzından kan geliyordu babası gibi, belli ki midesinden, Büyükhanım bağıra bağıra ağlıyor beni çağırıyordu, sanki benim elimden bir şey gelirmiş gibi. Ölmeden önce kanlı gömleğini çıkarttım, ütülü temiz gömleğini giydirdim, öldü. Mezarlığa gideceğiz... Mide karanlı bilinmeyen bir alemdir ki bir tel Yunus Peygamber bilir. Ben o karanlık deliği düşününce ürperirdim. Ama benim midem sanki yok gibidir; çünkü kendi sınırlarımı bilirim, onlar gibi değilim ki..." (Orhan Pamuk, sayfa61)

Genel anlamda "mide" kişilerin maneviyata verdiği önem olarak da incelenebilir. Nasıl Yalnızız'da Besim'in maddiyata verdiği önem, buna bağlı olarak simgelediği "Batı" imgesi yemeğe düşkün olması ile gösterildiyse, burada da Recep'in hayatta maddiyattan daha önemli unsurlar olabileceğine dair felsefesi de bu yolla aktarılmıştır. Recep, yemeği pek sevmediğini onlar gibi olmadığını söylemektedir. Çevresindekileri "onlar" olarak nitelendirmesi dış dünyadan kendini ne kadar soyutladığını kanıtlamakla beraber, onun için dünyevi işlerin ne kadar önemsiz olduğu gerçeğinin de bir yansımasıdır

b) Kişilik Çatışmaları

Samim'in nişanlısı Meral Doğu ve Batı arasında kalmışlığı en çok yaşanan figür olarak yorumlanabilir. Kurgu boyunca özü ve her zaman hayalini kurduğu hayatın arasında seçim yapmaya çalışmıştır. Fransa'ya gitme ya da Samim ile beraber kalma kararını bir türlü verememiştir. Bu arada kalmışlık onun sonunu getirmiştir. Roman sonunda yazar tarafından yok edilen Meral'in, manevi değerlerden kopması sonucunda yalnızlığa itilip ölmesi romanın vermek istediği iletiyi yansıtmaktadır. Kişi maddiyata önem vermeyerek ruha ve öze döndüğu zaman iyi bir hayata sahip olabilecektir. Maddi her türlü tutku insanı açmaza düşürmektedir.

Selmin'in nişanlısı Ferhat da bölünmüş kişiliği ile Doğu Batı çatışmasının yansıtıldığı bir diğer figürdür. İki kişilik arasındaki sıkışık kalmışlığı çatışma olarak yorumlanabileceği gibi bu figürün olaylara bakış açısını da etkilemektedir. Ferhat ilk bakışta Besim gibi eğlenceye düşkün, maddeye önem veren biri gibi gözükse de o da içte öze dönme arzusu yaşamaktadır. Arabaları, parayı ve gezmeyi sevmesi onun maddeci, Batı hayat tarzına daha yakın, rahat yaşamını göstermektedir. Yine Doğu'nun Bat'ıyı suçladığı kişilik özelliklerini karakterinde fazlasıyla barındırır. Aynı zamanda Ferhat çoğu zaman ırkçılığa varan aşırı milliyetçi fikirlere sahiptir. Arnavutlar hakkında ileri geri konuşmuş, aşırı milliyetçi fikirlerini fazlasıyla yansıtmıştır. Hatta bu nedenle Arnavut kökenli paşa torunu olduğunu söyleyen nişanlısı Selmin'in annesi Mefharet ile kavga etmiş ve evden kovulmuştur. Milliyetçi kişiliği, öze bağlı olma duygusu ve maddeye düşkün yapısı yine "Batı" ve "Doğu" olarak adlandırılabilir anlayışların çatışmasıdır. Ferhat,

yaşadığı ikileme Besim ve Samim kadar olmasa da bu çatışmayı en çok gösteren figürlerdendir.

Sessiz Ev'de Metin, henüz lise ikiyi bitirmiştir ve en büyük hayali zengin olmaktır. Figürün materyalist yaklaşımı, paraya verdiği önem ve istediği rahat yaşam tarzı romanın genelinde "Batı" anlayışına en çok vurgu yapan noktalardandır. Amerika'da lüks içinde bir yaşam sürme düşüncesi onu hayata bağlar. Bu nedenle devrimci ablası Nilgün ile sürekli çatışma durumu içindedir. Metin her ne kadar zengin olup yaşadığı hayattan kurtulmayı kafasına koymuş olsa da, içinde bulunduğu arkadaş grubunda bir türlü umduğunu bulamaz. Onlar kadar zengin olamamanın utancını duyar: ancak çoğu zaman bu utanç öfkeye de dönüşür. Metin'in anne ve babasından ayrı olarak büyümesi, hayatta tamamen yalnız bırakılması (ya da kendisini öyle hissetmesi) onda tutunabileceği tek şey olan paraya sahip olma isteğini doğurmuştur. İçindeki bu hırsın dışı vurumu hayata ve çevresindekilere karşı duyulan öfke şeklinde gerçekleşmiştir.

"...Kimsem yok, hep sizin yüzünüzden, anne baba, niye erken öldünüz, kimselerin annesiyle babası böyle yalnız bırakıp gitmiyor oğlunu, hiç olmazsa bana iyi bir miras bıraksaydınız, o zaman ben de o parayla onlara benzerdim, ama ne para ne pul, biraka biraka uyuşuk şişko bir ağabey ile ideolojik bir abla bıraktınız, tabi bunak babaanne ile cücesi de var..." (Orhan Pamuk, sayfa 215) diyerek bu öfkesini yaşamına ve çevresindeki diğer figürlere isyana dönüştürmüştür. Bu zengin marka düşkünü çocuklara kendini bir türlü yakın hissedememiştir. Onlara karşı büyük bir öfke duyar. Onlarla eşit olamamanın verdiği öfkedir bu. Ama en az onlardan birine, Ceylan'a âşık olur. Bu onun içinde bulunduğu ikilemi göstermektedir. Metin her ne

kadar nefret etse, onlardan biri olamamanın utancını duysa da içlerinden birine âşık olmuş kendi kendini mat etmiştir.

Hasan o mahallede yaşayan kimlik ve kişilik sorunları yaşanan bir gençtir. O da Metin gibi zenginlere karşı büyük öfke duyar. Babasının ondan istediği başarıyı hiçbir zaman yakalayamaz ve sorunlarını ölkücü hareketlere katılarak çözmeye çalışır. Ancak o da eleştirdiğinin kurbanı olur; bir komüniste âşık olur. Hasan'ın içinde bulunduğu ikilem, çoğu zaman Metin'de olduğu gibi çatışma ve öfkeye dönüşür. Romanın genel kurgusuna balkıdığı zaman, Hasan'ın gelenekçi yapısı daha çok ağır basmaktadır. Yani o çoğu yönüyle Doğu'yu simgelemektedir. Hasan, ölkücü hareketlerde rol almaktadır ve bunun getirdiğiyle batıya karşı olumlu düşünceler içinde değildir. Ancak onun davranışlarına bakıldığı zaman kesin bir tutarlılık olmadığı için görüşlerinin ne denli geçerliliğini koruyacağı tartışılabilir. İçinde bulunduğu durum kişiliğini bulmasında bazı zorluklarla karşılaştığını göstermektedir. Bu zorlukların sonucunda da şiddete başvurup Nilgün'ü öldürmüştür. Hasan kendi kimliğini bulma amacındadır. Bu nedenle kurgu boyunca bocalamıştır. Verdiği kararların tutarsız olması onu daha çok çıkmaza düşürmüştür. Kişiliğinin oturmamışlığı çatışmaların daha çok etkisini hissettirmesi ile sonuçlanmıştır.

2) İdealize Edilmiş Dünyalar

Fusun Akatlı'nın "*Ütopyalar İyidir*" adlı makalesine göre oluşturulan iki türlü ütopya türü vardır. Bunlardan ilki gelecekte herkesi kapsayacak ideal bir toplumun kurulmasını hedef alanlar, diğeri de yalnızca az sayıda kişinin kullanabileceği özel bir mekân yaratmaya çalışan ütopyalardır. Kuşkusuz Yalnızız'da yaratılan ilkine dâhil

edilmelidir. Samim'in ütopyası Simeranya'da her Şey Samim'in yaratmak istediği ideal toplum yapısına göre oluŐturulmuŐtur. Samim gerek kiŐiliđi gerekse olaylara yaklaşımı bakımından roman boyunca Doğu'ya en yakın duran karakter durumundadır. Görüşlerini de genellikle kardeşi Besim ile paylaŐmaktadır. Ne var ki Besim ile ortak tek bir düŐüncelerinin olmaması kardeŐiyle aralarında büyük bir duvar oluŐmasına neden olmaktadır. Hatta bu duvar gün be gün büyümüş ve Samim'in çevresinden koparak yalnız kalmasına neden olmuştur. Görüşlerini paylaşacak kimseyi bulamayan Samim kendisini Simeranya adını verdiği hayali mekânda aramaya baŐlamıŐtır. Samim bir yandan gerçek dünyanın sorunlarına çözüm bulmaya çalıŐırken burada kendi ülkesini yaratmıŐtır. Nesnel dünyada yer bulamadığında zamanla burada kendisine uygun yasalar ve kurallar oluŐturarak ideal yasalarla yönetilen meknı oluŐturmuŐtur. Simeranya'da beden ve ruh, düalizm çıkmazına düŐmeden ortak hareket eder. Bu mekân zamanla onunla o kadar özdeŐleŐmiŐtir ki çevresindekiler onu Simeranya'ya göre yargılamaya baŐlamıŐtır. Kurgu boyunca Simeranya'dan sanki gerçek bir meknmıŐçasına bahsedilmiŐtir. Öyle ki diğer figürler de Samim'e bu hayali mekan ile ilgili soru sormaktadır. Evde yaşanan bazı olaylarda çevresindekiler Samim'e Simeranya'da sorunun nasıl çözümlendiği gibi sorular sormaktadır. Örneğin Selmin'in hamileliği üzerinde uzun tartışmalar içine giren ev halkı tartıŐmalarında Samim'in Simeranya'sından oldukça sık bahsetmiŐlerdir. Yine hayata karşı bazı yorumlamalarını bu hayali mekna göre yapmıŐlardır.

Besim: "Simeranya'da var. Bu dünyadaki mektep kaçaklarının hepsi soluğu orada alacaklar. Ben Galatasaray'da kafa patlatmadan evvel ağabeyim orasını keŐfetmiŐ olsaydı, tahsil belasından kurtulmuŐ olurdum.. (Sayfa41)

Burada tüm insanlar sadece bedenleri ile değil hem beden hem de ruhları ile varlıklarını sürdürmektedirler. Yani görünüş kadar bu görünüşe sahip olan ruh da önemlidir. İnsan ve insani değerler her şeyden önce gelir. Herkes hak ettiği gibi bir yaşam kalitesine sahip olmalıdır. Bu da Simeranya'da makinelerin egemenliğinden, iletişimsizlik ve duygusuzluğun getirdiği saçma ve ufak tefek sorunlardan kurtulmakla olur. Samim için ideal olan ideal yaşam koşulları, eğitim, sağlık hizmetleri, kadın erkek ilişkileri gibi konular Simeranya'da somutlaşmıştır. Vatandaşın toplumdaki yeri de ayrıntılı bir şekilde açıklanır.

"...Esasen Simeranya herkesin her sosyal harekette samimi ve tam iştirakini sağlayan yeni bir cemiyet yapısının adıdır. Bu iştirak şimdiki dünyamızda olduğu gibi, vatandaşın yalnız politika sahasında ve yalnız dört senede bir oy pusulasıyla değil, bütün sosyal müesseselerde herkesin, her gün ve her an müşterek bir ideale doğru bütün davranışlarını ahenklendiren yeni bir cemiyetin bünyesinden ve normal işleyişinden doğar..."(Peyami Safa, sayfa 119), Samim'in demokrasi anlayışını açıklamaktadır.

Sessiz Ev'de Selahattin Bey'in genç ve parlak bir gelecek vaat eden bir doktor olarak bilinirken, ittihatçılarla birlikte modernist ve Batılılaşma hayallerine kapılınca kendini batı ve doğu arasındaki tüm uçurumu bir anda kapatıverecek bir kitap yazmaya vermiştir. Ancak gelenekçi toplum yapısı onu kabul etmemiştir. Zamanla her şeyini kaybetmiş ve amacına ulaşmadan ölmüştür.

"... Ne Allah var ne ahret, öteki dünya bizi bu dünyada yola sokmak için uydurulmuş iğrenç bir yalandır. Tanrının varlığını kanıtlamak için elimizde o skolâstik saçmalardan başka bir kanıt kalmadı. Yalnızca olgular ve şeyler vardır ve biz onları ve onların arasındaki ilişkileri bilebiliriz...(sf74)" diyen Selahattin bey, İstanbul'dan geldiği yerde

bu dűşüncelerini yaymaya çalışınca ummadığı bir tepkiyle karşılaşmıştır. Onun yaratmak istediği toplumda bilimin en önemli gerçeklerden olması ve yer aldığı toplumun henűz bu duruma hazır olmaması çatışmayı yaratan asıl unsur olmuştur. Toplum onu Allahsız, şeytan olarak bellemiş ve bunun sonucunda da Selahattin Bey kendi kabuğuna çekilip orada lműřtűr. Selahattin Bey toplum tarafından kabul edilmediği gibi yarattığı dűnyanın karısı Fatma Hanım tarafından da lanetlendiğini grűnce yalnız bir adam olarak hayatını tamamlamıştır. Selahattin Bey'in içindeki yenileşme ateşi ve Fatma Hanım'ın muhafazakrlığı sűrekli çatışma içerisindedir. Bu nedenle bu iki figűrűn içinde bulunduğu durum genel olarak ana kurguya yansımamış olsa da Dođu ve Batı çatışmasını en iyi anlatan olaydır. Bu ansiklopediye olan iki yaklaşım, iki ayrı ideoloji ve yaşam felsefesi olarak okurun karşısına çıkmıştır. Genel kurgu içerisinde doğrudan "Dođu" veya "Batı" olarak adlandırılabilen kesin figűrler olmadığından Fatma Hanım ve Selahattin Bey'in ilişkileri içerisindeki çıkmazlar yadsınmamalıdır.

Selahattin Bey'in hizmeti ile yakınlařması ve bu yakınlařma sonucunda Recep'in dűnyaya gelmesi, karısı ile arasındaki bűyűk uçurumun sonucu deđil midir?

3) Yalnızlık

İki yapıtta da çatıřmayı kabul etmeyerek bir řeyler yapmaya çalıřan figűrlerin yalnız kalmıř olması ortak bir sonuçtur. Selahattin Bey hayatını Dođu Batı çatıřmasını yok etmek űzere yazdıđı ansiklopediye adamıřtır. Toplum tarafından kabul edilmemeyi, doktor olarak hayatına devam etmesini isteyen eři Fatma Hanım ile dahi çatıřma yařamayı göze almıřtır. Ancak onun bu kadar krű krűne bađlı olduđu dűřűnce eři tarafından hiçbir řekilde kabul edilmemiř ve yıllar sonra torunları dahi hiç

önemsememiştir. Toplum tarafından yalnız bırakılan Selahattin Bey hayatını adadığı bu düşünce uğruna ölmüştür. Ancak çabaları boşa gitmiştir. Yalnız kalması tamamen toplumun geleneklerine hala bağlı, yeni bir düşünceyi ve uygulamayı kaldıramayacak kadar muhafazakâr olmasından kaynaklanmaktadır. Selahattin Bey bu düşünceyi yaymak için çok kötü bir zamanda ortaya çıkmış ve yandaş bulamayarak yalnızlığa mahkûm olmuştur.

Yalnızız'da yine aynı şekilde Samim'in görüşlerinin kimse tarafından önemsememesi Sessiz Ev'deki gibi bir dışlanma ve yalnızlığın doğmasına neden olmuştur. Samim yazar tarafından mükemmel özelliklerle donatılmıştır ancak Samim görüşlerini paylaşacak kimseyi bulamamıştır. Sevdiği ve çok değer verdiği Meral'i de bu çatışma uğruna kaybetmiştir. Romanın ana iletisi sorunların maddiyatla çözülemeyeceği gerçeği ve bu gerçeği kabul etmeyenlerin yalnızlıkla yaşamak zorunda olduğu gerçeği olsa da Samim de görüşlerini kimse ile paylaşamadığı, kendisi gibi düşünen kimseyi bulamadığı için yalnızlığa mahkûm olmuştur. Bu durum iki romanda da yalnızlığa itilen figürlerin içinde bulunduğu durumu kanıtlamaktadır. İki de toplumun geri kalanından farklı düşüncelere sahip oldukları için değerli fikirlere sahip olmalarına rağmen tüketilmişlerdir. Yalnızlığa mahkûm edilen bu iki figür çıkmazlarını kendi içlerinde yaşamak zorunda kalmış ve kabul göremeden, çevresindekilere bir şey aktaramadan sonlanmışlardır.

Sonuç

Yalnızız'da ana kurguya bakıldığı zaman doğu batı çatışmasının bir "Doğu" gözüyle okura aktarıldığı söylenebilir. Peyami Safa'nın benimsediği yaşam biçimi ve yazarlık hayatı boyunca verdiği eserler ele alındığı zaman bu yargı kesinleşir. Yapıtta ana

sorunsal madde karşısında ezilen insanın içinde bulunduğu çıkmazdır ve yine yapıta göre insan ruha ve manevi değerlere önem vermediği sürece mutluluğu bulamayarak yalnızlığa mahkûm olacaktır. Tarih boyunca "Doğu" yaşam tarzına daha yakın durmuş kişiler "Batı"yı materyalistlikle ve duygu ile insan ruhuna önem vermemekle suçlamışlardır. Doğuya göre batı sadece maddeye önem vermekte ve insanı insan yapan gerçek değer olan duygu ve ruhtan uzak yaşamaktadır. Bu nedenle bir makineden farkı kalmamaktadır. Bu romanda da göze çarpan, materyalist yaklaşım içinde bulunan kişilerin yalnızlıkla baş etmek zorunda olduğu gerçeğidir. Şu ana kadar yetiştikleri hayat tarzı ile batı tarzıyla çatışmaya düşen figürler eninde sonunda yalnızlığa mahkûm olmuştur. Bu nedenle Meral roman boyunca Paris'e giderek lüks içindeki hayata kavuşma ve sevdiği adamın yanında kalma arasında bir seçim yapamayarak intihar etmiştir. Onun içindeki çıkmaz bitmemiştir. Buradan anlaşılmalıdır ki, Yalnızız'daki yaklaşıma göre çıkışı olmayan böyle bu durumda materyalist yaklaşımın getirdikleri sadece olumsuzlukla sonuçlanır:

"İntihar ediyorum. Kendi kendimden nefretim çirkinleştirdiği bir dünyada yalnızım"

Sessiz Ev'de ise doğu batı çatışması daha çok bir siyaset sorunsalı olarak aktarılmıştır. Bu nedenle Yalnızız'dan farklı olarak çatışma günlük hayata kadar yansıtılmıştır. Dede Selahattin Bey'in Batı ve Doğu arasındaki uçurumu kaldırma düşüncesi kurgu boyunca Doğu Batı çatışmasını en çok yansıtan olgudur. Hayatını adadığı bu çalışmanın karısı tarafından desteklenmemesi ve yıllar sonra farklı amaçlara sahip torunları tarafından önemsenmemesi çatışma olarak yorumlanabilecek bir olgudur. Aynı zamanda toplum tarafından soyutlanması ve karısı iler arasında farklı düşünceleri nedeniyle bir duvarın belirginleşmeye başlaması onu yalnızlığa itmiştir. Fatma Hanım'ın kurgu boyunca

Selahattin Bey'in çalışmasının hiç önemsenmemesi Doğu ve Batı arasındaki uçurumun asla kapanmayacağına dair bir gönderme olarak da yorumlanabilir.

Yalnızız'ın Doğu Batı çatışmasına, doğu gözüyle baktığı söylenmişti. Sessiz Ev'in genel kurgusuna bakıldığı zaman onun da Yalnızız'ın aksine çatışmaya Batı gözü ile ele aldığı söylenebilir. Bu Faruk'un Doğu kültürüne ait dansöz simgesine dair yaptığı yorumlamalarda da açıkça görülmektedir. Aynı zamanda yazar Orhan Pamuk'un çoğu kesim tarafından Batıya yakın görülmesi de bu tezin geçerliliğini arttırabilir. Nilgün ve Hasan arasındaki uçurum Doğu Batı çatışmasından çok siyaset sorunsalına gönderme yaptığından konu dışıdır. Romanın sonunda Nilgün'n ölmesi yine Yalnızız'daki gibi Doğu ve Batı arasındaki uçurumun asla kapanmayacağı yorumunu akıllara getirir. Bu durum insanlığı uzun süre meşgul edecektir.

İki yazınsal yapıtta da ana sorunsal olarak ele alınan bu konu her ne kadar farklı bakış açılarından okura aktarılmış olsa da aynı sonuca bağlanmıştır: Yalnızlık. Kendi düşüncelerini başkalarına kabul ettiremeyen iki adamın yarattıkları toplumlarda benliklerini bulması... Selahattin Bey ve Samim'in düşüncelerini kabul ettirememeleri, çevrelerindeki kalıplaşmış toplum modeli ve yeniliğin yani Doğu Batı atışmasının sonucu değil midir?

Kaynakça

Akatlı Füsün, "*Ütopylar İyidir*", Varlık Dergisi 2002 Mart

Pamuk Orhan, *Sessiz Ev*, İletişim Yayınları İstanbul,1995

Safa Peyami, *Yalnızız*, Ötüken Yayınevi İstanbul 1996